

เทคนิคการสอนวรรณคดีไทยโดยประยุกต์ใช้แนวคิดการเรียนรู้เชิงรุก:
แนวปฏิบัติสู่การพัฒนาการคิด
Technique In Thai Literature Teaching By Active Learning Activity:
From Practical To Thinking Development

กิตติพงษ์ แบลีว (Kittipong Baeseiw)*

ยงยุทธ อังคสัญลักษณ์ (Yongyuth Angkhasanyalak)**

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวปฏิบัติจากการประยุกต์ใช้แนวคิดต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับการเรียนรู้เชิงรุก (Active learning) มาสร้างสรรค์เป็นเทคนิคการสอนที่เหมาะสมกับการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทย ได้แก่ เทคนิคคำสัมพันธ์ เทคนิคประสานพลังคำถาม และ เทคนิคแปรผันวรรณคดี โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ พัฒนาความสามารถในการคิดขั้นสูง ตลอดจนสร้างความรู้ด้วยตนเองอย่างมีความหมาย รวมทั้งสามารถวิพากษ์วรรณคดีอันเป็นเป้าหมายสำคัญในการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทย

คำสำคัญ : เทคนิคการสอนวรรณคดีไทย, การเรียนรู้เชิงรุก

ABSTRACT

This article aims to offer the practical in applying various concepts, which relate to active learning. These concepts were applied to create a proper technique in Thai literature teaching, including related word technique, questioning synergy technique, and literature variation technique. Moreover, students will be emphasized to practice and develop higher-order thinking as well as create meaningful learning and appreciate the literature that is the significant purpose in Thai literature learning management.

Keywords: technique in Thai literature teaching, active learning

*อาจารย์ประจำสาขาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

**ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โรงเรียนวัดเขมาภิรตาราม

บทนำ

เมื่อกล่าวถึงวรรณคดีคนทั่วไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนมักจะคิดถึง ความโบราณ ความยาก ความน่าเบื่อ และความเหลวไหล ด้วยเหตุนี้วรรณคดีจึงเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยากสำหรับนักเรียนซึ่งขาดประสบการณ์และยังอยู่ในวัยเยาว์ ประกอบกับเรื่องราวของวรรณคดีไม่สอดคล้องกับสภาพชีวิตและสังคมปัจจุบัน นักเรียนจึงไม่ชอบเรียนวรรณคดีและเห็นว่าการเรียนวรรณคดีไม่มีประโยชน์ (Mosikarat, 2005: 521; Saengtaksin, 2016: 1)

นอกจากนี้ปัญหาอีกประการหนึ่งคือการจัดการเรียนรู้วรรณคดีโดยทั่วไปยังยึดติดอยู่กับวิธีการแบบเดิม คือ เน้นการจดจำเรื่องราวโดยปราศจากการคิด ดังที่ ดวงมน จิตรจามรงค์ (Jitjamnong, 2013: 79-80) กล่าวว่า ผู้ศึกษาวรรณคดีคาดหวังว่าวรรณคดีต้องเป็นหลักแห่งคุณค่าเชิงความรู้ทางภาษาและหลักการทางศีลธรรมจรรยา วิธีการศึกษาจึงเป็นการให้หลักการสำเร็จรูป ให้เรียนรู้เนื้อเรื่องแล้วจดจำข้อสรุปทางคุณค่านั้นเท่ากับว่าขาดการตีความและวิพากษ์วิจารณ์ด้วยตนเอง สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้นักเรียนมีทัศนคติเชิงลบต่อวรรณคดี การจัดการเรียนรู้วรรณคดีจึงไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

การเรียนวรรณคดีอย่างถูกต้อง คือ การเพียรพยายามเข้าถึงความรู้สึกนึกคิดของกวีโดยใช้ความรู้สึกนึกคิดของผู้อ่านเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ ตีความ และประเมินค่า ไม่ใช่การอ่านเอาเรื่องท่องจำคำศัพท์หรือจดจำรายละเอียดของเรื่อง (Khaengkhan and Utamang, 2012: 26) นอกจากนี้การอ่านและการศึกษาวรรณคดียังเป็นการส่งเสริมประสบการณ์ เมื่อได้อ่านได้ฟังความคิดเห็นจากผู้อื่นโดยหมั่นฝึกฝน คิดตาม และคิดต่อให้ถ่องแท้ก็จะพบว่าวรรณคดีนั้นช่วยปลูกปัญญาและช่วยผ่อนคลายอารมณ์ เพราะนอกจากจะทำให้ผู้ศึกษาได้ใช้ความคิดให้แตกฉานแล้วยังได้รับความสนุกสนานจากเรื่องราวของวรรณคดีอีกด้วย (Bureau of Academic Affairs and Educational Standards, 2006: D) สอดคล้องกับที่ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (Sajjaphan, 2017: 3) กล่าวว่า วรรณคดีเป็นทั้งอาหารใจและอาหารสมอง เป็นทั้งสิ่งที่สร้างความสำเร็จอารมณ์และเป็นสิ่งที่เพิ่มพูนประสบการณ์ไปพร้อม ๆ กัน ดังนั้นการเรียนวรรณคดีจึงมีประโยชน์ทั้งในด้านการพัฒนาความคิดและจิตใจ ดังที่ พรทิพย์ แข็งขัน และสุพัตรา อุตมั่ง (Khaengkhan and Utamang, 2012: 26) กล่าวว่า การเรียนวรรณคดีเป็นสิ่งสำคัญแม้จะไม่สามารถก่อให้เกิดประโยชน์ในเชิงรูปธรรมโดยนำไปใช้ในการประกอบอาชีพได้โดยตรง แต่วรรณคดีก็มีประโยชน์ในการจรรโลงใจให้รู้จักใช้ปัญญา ความคิด และเข้าใจความเป็นมนุษย์

จากที่กล่าวมาข้างต้น การเรียนรู้เชิงรุก (Active learning) เป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้การจัดการเรียนรู้วรรณคดีมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การคิด และการสร้างความรู้ด้วยตนเองผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย การจัดการเรียนรู้ลักษณะนี้เป็นการเปลี่ยนบทบาทของผู้เรียนจากการเป็น “ผู้รับความรู้” มาเป็น “ผู้เรียนรู้” และเปลี่ยนบทบาทของผู้สอนจาก “ผู้ถ่ายทอดความรู้” มาเป็น “ผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้” ด้วยการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เช่น พูด อ่าน เขียน อภิปราย นอกเหนือจากการฟัง ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถในการคิดขั้นสูง (Higher - Order Thinking) และสามารถสร้างความรู้ได้ด้วยตนเองโดยประยุกต์ใช้ทักษะต่าง ๆ จนเกิดเป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย (Meaningful Learning) (Bonwell and Eison, 1991: 19; Prutthikul, 2012: 5)

ในการจัดการเรียนรู้ผู้สอนจำเป็นต้องมีความรู้อย่างน้อยใน 3 เรื่อง ได้แก่ รูปแบบการสอน วิธีสอน และเทคนิคการสอนเพื่อให้สามารถเลือกใช้ได้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาที่สอนและทำให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ (Phornkul, 2018: 57)

เทคนิคการสอน คือ กลวิธีต่าง ๆ ที่ใช้เสริมกระบวนการสอน นำมาใช้ร่วมกับวิธีสอน หรือรูปแบบการสอนเพื่อช่วยให้การสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Khaemmani, 2014: 386; Phornkul, 2018: 70) เทคนิคการสอนสามารถแทรกเข้าไปได้ทุกขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้โดยผู้สอนต้องเลือกใช้เทคนิคที่เหมาะสมกับเนื้อหาสาระและบริบทการสอน เทคนิคการสอนจึงเปรียบเสมือนเครื่องชูลงมือที่ช่วยให้การจัดการเรียนรู้ไม่ดำเนินไปอย่างราบเรียบ

แต่ช่วยสร้างสีสันและความมีชีวิตชีวาผ่านการให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม และฝึกให้พัฒนาทักษะการคิดมากกว่าการฟังบรรยาย

บทความนี้มุ่งนำเสนอการประยุกต์ใช้แนวคิดต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับการเรียนรู้เชิงรุก (Active learning) มาสร้างสรรค์เป็นเทคนิคการสอนที่เหมาะสมกับการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทย โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ พัฒนาความสามารถในการคิดระดับต่าง ๆ ตลอดจนสร้างความรู้ด้วยตนเองอย่างมีความหมาย

การจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยในมิติการเรียนรู้เชิงรุก

การจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยควรมุ่งพัฒนากระบวนการคิดร่วมกับทักษะภาษาของผู้เรียน กระบวนการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญจึงควรส่งเสริมการเรียนรู้วรรณคดีอย่างมีประสิทธิภาพควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะภาษา อย่างไรก็ตาม ครูภาษาไทยในบทบาทของ “ผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้” จำเป็นต้องมีความเข้าใจและเปิดใจกับการอ่านและตีความตัวของนักเรียน โดยต้องคำนึงถึงหลักการที่สำคัญของการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยในมิติการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยควรส่งเสริมการพัฒนาทักษะภาษาของผู้เรียน

แนวทางการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยที่น่าสนใจแนวทางหนึ่ง คือการออกแบบหน่วยการเรียนรู้บูรณาการโดยใช้ฐานวรรณคดี หรือวรรณคดีเป็นฐาน (Literature-based approach) ดังที่ พรทิพย์ แข็งขัน และชยพร กระต่ายทอง (Khaengkhan and Krataitong, 2010: 74) ได้นำเสนอไว้ว่า การนำวรรณคดีหรือวรรณกรรมมาเป็นแกนกลางในการจัดการเรียนรู้ แล้วจัดสาระการเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ ให้สอดคล้องสัมพันธ์กับวรรณคดีหรือวรรณกรรมเรื่องนั้น จะทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะทางภาษาและเจตคติที่ดีต่อวรรณคดี ทั้งนี้อาจใช้วิธีการจัดในลักษณะการบูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้เป็นหลัก โดยบูรณาการสาระการอ่าน การเขียน การฟัง การดู และการพูด หลักการใช้ภาษา และวรรณคดีและวรรณกรรม ภายในขอบเขตวรรณคดีและวรรณกรรมที่กำหนด

ดังนั้น การจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยโดยใช้วรรณคดีเป็นฐาน ผู้สอนสามารถออกแบบชิ้นงาน/ภาระงานที่บูรณาการทักษะภาษาและหลักการใช้ภาษาร่วมกัน ดังตัวอย่าง

การกำหนดชิ้นงานการออกแบบโปสเตอร์นำเสนอเรื่อง ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยในวิถียุคปัจจุบัน โดยให้ผู้เรียนใช้ทักษะการฟังบรรยายเรื่องคัมภีร์ฉันทศาสตร์ แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์และสรุปประเด็นสำคัญ

จากนั้นรวบรวมข้อมูลจากการอ่านแหล่งข้อมูลต่าง ๆ แล้วเขียนสื่อสารเป็นแผนภาพ ต่อมาจึงประเมินทักษะการพูดนำเสนอผลงาน โดยผู้สอนสามารถประเมินจากทุกสาระ ได้แก่ การฟัง การพูด การอ่าน การเขียน หลักและการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารร่วมกับวรรณคดีและวรรณกรรม

การจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยที่ส่งเสริมการพัฒนาทักษะภาษาจะช่วยให้การเรียนรู้วรรณคดีไม่แยกตัวออกจากสาระอื่น ๆ และผู้เรียนจะได้พัฒนาทักษะนอกเหนือจากการอ่านเรื่องราววรรณคดีอย่างเป็นเอกเทศเท่านั้น ส่งผลให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะภาษาพร้อมกับการเข้าถึงวรรณคดีไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพควบคู่กันไปอีกด้วย

2. การจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยควรเน้นให้เกิดความสามารถในการคิดขั้นสูงของผู้เรียน

การจัดการเรียนรู้วรรณคดีเพื่อประโยชน์ด้านการพินิจคุณค่าอย่างแท้จริง ควรเป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด โดยเฉพาะการคิดขั้นสูง ดังที่ นิจุสตา อภินันทภรณ์ (Abhinanthaphorn, 2012: 7) กล่าวว่า “การอ่านงานวรรณคดีจะทำให้มองเห็นแง่มุมเรื่องราวชีวิตและพฤติกรรมของตัวละครต่างยุคต่างสมัย พฤติกรรมของตัวละครจะเป็นบทเรียนชีวิตจำลองที่ทำทนายให้นักเรียนรู้จักคิดและคิดตาม ครูควรใช้สิ่งเหล่านี้เป็นตัวอย่างฝึกฝนการใช้สติปัญญาคิดแก้ปัญหาของนักเรียน...ทดลองใช้มุมมองและแนวความคิดของนักเรียนในการไตร่ตรอง ใคร่ครวญเพื่อเพิ่มพูนสติปัญญามากขึ้น”

จะเห็นได้ว่าการอ่านวรรณคดีจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการคิดขั้นสูงที่ผู้เรียนสามารถพัฒนาขึ้นได้จากการจัดการเรียนรู้วรรณคดีที่นำไปสู่ความสามารถใน “การไตร่ตรอง” และ “ใคร่ครวญ” ผ่านการตีความเหตุการณ์หรือพฤติกรรมตัวละคร ลักษณะดังกล่าวนี้ช่วยส่งเสริมการคิดขั้นสูง และสามารถเล็งเห็นประโยชน์ของวรรณคดีได้อีกแง่มุมหนึ่ง

ความสามารถในการคิดขั้นสูงอีกประการหนึ่งที่สำคัญคือ ความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งนับเป็นทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 การพัฒนากระบวนการคิดจากขั้นพื้นฐานไปสู่การคิดสร้างสรรค์จึงนับเป็นจุดมุ่งหมายขั้นสูงที่การจัดการเรียนรู้วรรณคดีจะสามารถนำพาผู้เรียนไปถึงได้ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกที่ผู้เรียนจะต่อยอดจากการอ่านวรรณคดีได้ เช่น การกำหนดให้ผู้เรียนสามารถสร้างสรรค์เหตุการณ์จากการเพิ่มเติมหรือดัดแปลงตอนจบของเรื่อง เป็นต้น ลักษณะดังกล่าวจะช่วยส่งเสริมการคิดขั้นสูงและเป็นการสร้างความหมายโดยผู้เรียนได้อีกวิธีการหนึ่ง

3. การจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยควรเชื่อมโยงกับประสบการณ์ชีวิตของผู้เรียน

วรรณคดีมิได้เกิดจากจินตนาการอย่างเดียว ส่วนหนึ่งเกิดจากประสบการณ์ชีวิตของมนุษย์เอง สิ่งทีวี่หรือนักเขียนถ่ายทอดไว้ในผลงานก็คือมุมมองที่เขามีต่อชีวิต (Raksamani, 1994: preface) ดังนั้น วรรณคดีจึงเป็นภาพสะท้อนชีวิตที่บันทึกความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ ผู้สอนควรให้ผู้เรียนเชื่อมโยงประสบการณ์ของตนเองเข้ากับประสบการณ์ในวรรณคดีผ่านการตีความประเด็นต่าง ๆ โดยมุ่งให้ผู้เรียนเข้าใจว่าเหตุการณ์ ตัวละคร หรือคำสอนที่ปรากฏในเรื่องนั้นเป็น “ภาพแทน (representation)” ของสังคมในยุคสมัยใด และได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายใน คือ ความนึกคิดและลักษณะนิสัยของตัวละคร และปัจจัยภายนอก คือ ค่านิยม ความเชื่อของยุคสมัยนั้น ๆ อย่างไรบ้าง

การเชื่อมโยงประสบการณ์ชีวิตของตนเองกับเหตุการณ์ หรือตัวละคร สามารถแตกต่างกันไปตามแต่ละบุคคล เช่น เชื่อมโยงประสบการณ์ความรักของตนเองเข้ากับตัวละครจากบทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธา เป็นต้น ลักษณะดังกล่าวนี้จะนำไปสู่ความเข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์และเข้าใจชีวิตได้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

การจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยด้วยเทคนิคการสอนที่ประยุกต์ใช้แนวทางการเรียนรู้เชิงรุกจึงเป็นแนวทางเสริมสร้างและพัฒนาการคิดขั้นสูง และนำไปสู่ความรู้สึก “วิจิตร” (appreciate) เพื่อนำพาวรรณคดีไทยไปสู่การสร้างความหมายจากตัวผู้เรียนในชั้นเรียนไปสู่โลกของชีวิตจริงได้ต่อไป ไม่ได้เป็นเพียงการอ่านหรือฟังไปตามเรื่องราวเพื่อเล่าต่อกันไปเท่านั้น

แนวทางการประยุกต์ใช้แนวทางการเรียนรู้เชิงรุกกับการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทย

แนวทางการเรียนรู้เชิงรุกเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนเพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดร่วมกับการพัฒนาทักษะภาษาผ่านการออกแบบกิจกรรมของผู้สอนที่มุ่งเน้นส่งเสริมทักษะการคิดอันเป็นทักษะสำคัญที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตประจำวัน

เทคนิคการสอนวรรณคดีไทยที่นำเสนอในที่นี้จึงนำหลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการศึกษามาประยุกต์ใช้เพื่อออกแบบตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้ สำหรับเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยที่ส่งเสริมกระบวนการคิดขั้นสูงร่วมกับการพัฒนาทักษะของผู้เรียน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยเรื่องอื่น ๆ ต่อไป

1. เทคนิคคำสัมพันธ์

เทคนิคคำสัมพันธ์ประยุกต์ใช้หลักการคิดวิเคราะห์ของบลูม (Bloom, 1956) ที่จำแนกไว้ 3 ลักษณะ ได้แก่

1) การวิเคราะห์ความสำคัญ คือ สามารถแยกแยะได้ว่าสิ่งใดจำเป็น สิ่งใดสำคัญ สิ่งใดที่มีบทบาทมากที่สุด

2) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ คือ สามารถหาความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ว่าสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างไร สัมพันธ์กันมากน้อยเพียงใด สอดคล้องหรือขัดแย้งกันอย่างไร และ 3) การวิเคราะห์หลักการ คือ สามารถพิจารณาหาโครงสร้าง ระบบ เพื่อทำความเข้าใจหลักการของสิ่งต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน (Sutthirat, 2010: 70-71; Susawraj, 2013: 74-76)

เทคนิคนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์วรรณคดี โดยการเรียนรู้คำศัพท์สำคัญ สามารถหาความสัมพันธ์ของคำสำคัญเชื่อมโยงกับเหตุการณ์จากเรื่อง ตลอดจนสามารถสรุปหลักความสัมพันธ์รูปแบบต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง

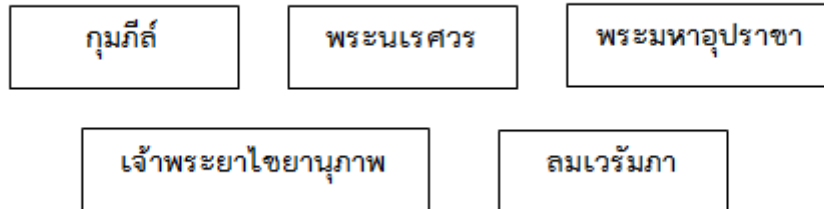
จากหลักการดังกล่าวผู้เขียนได้นำมาประยุกต์และดัดแปลงเป็นกิจกรรมการเรียนรู้วรรณคดีไทย ดังนี้

ตัวอย่างการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยเรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย โดยใช้เทคนิคคำสัมพันธ์

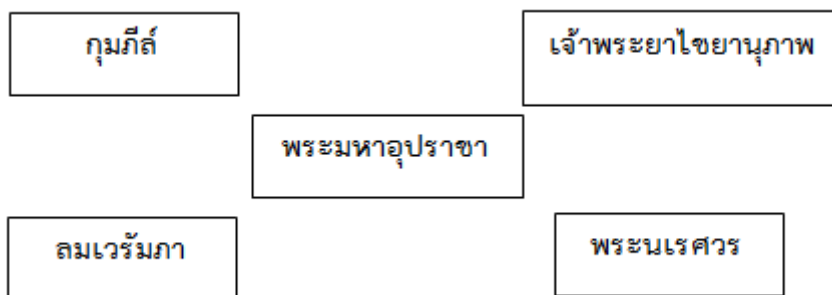
1. ให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 5 – 6 คน ส่งผู้แทนกลุ่มรับอุปกรณ์จากผู้สอน ดังนี้

1) กระดาษแผ่นใหญ่ จำนวน 1 แผ่น 2) กระดาษแผ่นเล็กจำนวน 5 – 6 แผ่น และ 3) กาว 1 แท่ง

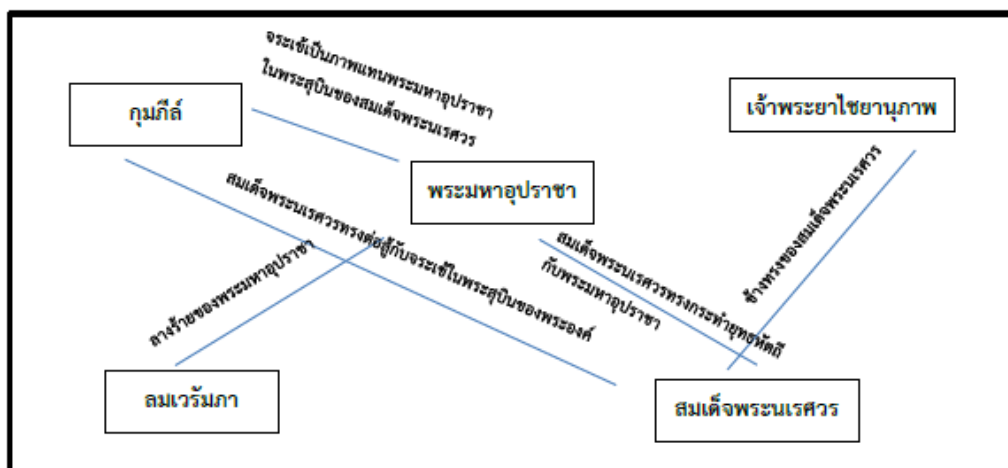
2. สมาชิกในกลุ่มคิดคำสำคัญจากเรื่องลิลิตตะเลงพ่าย คนละ 1 คำ (คำสำคัญจะมีจำนวนเท่ากับสมาชิกในกลุ่ม) โดยไม่ให้ซ้ำกันแล้วเขียนลงในกระดาษแผ่นเล็ก เช่น

3. สมาชิกในกลุ่มติดกระดาษที่เขียนคำสำคัญลงในกระดาษแผ่นใหญ่ให้กระจายทั่วทั้งแผ่น

4. สมาชิกในกลุ่มระดมสมองหาความสัมพันธ์ของคำสำคัญต่าง ๆ ให้ได้มากที่สุด โดยโยงเส้นแสดงความสัมพันธ์ของคำแล้วเขียนอธิบายความสัมพันธ์บนเส้น เช่น

ภาพแสดงตัวอย่างชิ้นงานจากการเขียนแผนผังคำสัมพันธ์

5. สมาชิกในกลุ่มร่วมกันสรุปหลักความสัมพันธ์ของคำสำคัญลงในตาราง ดังนี้

คำคู่ที่	คำสำคัญ	คำสำคัญ	ความสัมพันธ์
1.	กุมภีล	พระมหาอุปราชา	สมเด็จพระนเรศวรทรงพระสุบินว่ามี กระแสน้ำไหลบ่ามาจากทิศตะวันตก พระองค์ทรงต่อสู้กับจระเข้ จนจระเข้ตาย ทันใดนั้นกระแสน้ำที่ไหลนองอยู่ก็แห้งเหือด ไป โหราทูตทำนายว่ากระแสน้ำที่ไหลมาจาก ทิศตะวันตก คือ กองทัพพม่า และจระเข้ คือ พระมหาอุปราชา ความสัมพันธ์ : ภาพแทน
2.	สมเด็จพระนเรศวร	พระมหาอุปราชา	สมเด็จพระนเรศวรทรงกระทำยุทธหัตถีกับ พระมหาอุปราชา พระมหาอุปราชาต้องพระ แสงของ้าว สิ้นพระชนม์บนคอช้าง ความสัมพันธ์ : คู่ต่อสู้ , ศัตรู
3.	ลมเวรัมภา	พระมหาอุปราชา	เมื่อกองทัพของพระมหาอุปราชาเสด็จมาถึง พนมทวน ได้เกิดเหตุการณ์ลมเวรัมภาพัด ฉัตรหัก ความสัมพันธ์ : ลางร้าย
4.	เจ้าพระยาไชยานุภาพ	สมเด็จพระนเรศวร	ช้างทรงของสมเด็จพระนเรศวรในศึกยุทธ หัตถี เมื่อชนะศึกได้พระราชทานนามใหม่ว่า เจ้าพระยาปราบหงสาวดี ความสัมพันธ์ : ช้างทรง
5.	สมเด็จพระนเรศวร	กุมภีล	สมเด็จพระนเรศวรทรงต่อสู้กับจระเข้ใน พระสุบินของพระองค์ จระเข้ในพระสุบิน คือ พระมหาอุปราชา ความสัมพันธ์ : คู่ต่อสู้ , ศัตรู

ประเด็นที่ควรพิจารณา

1. เทคนิคนี้เหมาะสำหรับใช้กับทบทวนบทเรียน ผู้เรียนควรมีพื้นฐานเกี่ยวกับวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ มาก่อน เพราะต้องวิเคราะห์ได้ว่าสิ่งใดในเรื่องมีความสำคัญแล้วคิดคำสำคัญขึ้น สามารถเชื่อมโยงคำสำคัญเข้าด้วยกันโดยอธิบายอ้างอิงจากเหตุการณ์ในเรื่องได้ หากผู้เรียนไม่มีพื้นฐานเกี่ยวกับวรรณคดีเรื่องที่กำหนดให้มาก่อน ผู้เรียนจะไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้ได้

2. การใช้เทคนิคนี้ครั้งแรกเมื่อผู้สอนให้ผู้เรียนคิดคำสำคัญ นักเรียนจะยังไม่ทราบว่าผู้สอนให้คิดเพื่อนำไปทำสิ่งใด เมื่อผู้สอนให้หาความสัมพันธ์ ผู้เรียนแต่ละกลุ่มจะต้องพยายามหาความสัมพันธ์จากคำสำคัญให้ได้มากที่สุด แม้ในบางครั้งคำสำคัญที่คิดอาจไม่มีความสัมพันธ์กัน นับเป็นความท้าทายของผู้เรียน หากผู้สอนใช้เทคนิคนี้อีกครั้งในคาบต่อไป ผู้เรียนจะทราบแล้วว่าผู้สอนให้คิดคำสำคัญไปทำไม ผู้เรียนก็จะพยายามคิดคำสำคัญที่สัมพันธ์กันส่งผลให้ผู้เรียนไม่ได้ฝึกทักษะการคิดอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นเมื่อจะใช้เทคนิคนี้ในครั้งต่อไป ผู้สอนควรให้ผู้เรียนหาคำสำคัญโดยใช้วิธีอื่น ๆ เช่น ให้ผู้เรียนทั้งห้องเรียนคิดคำสำคัญคนละ 1 คำแล้วให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มจับสลาก เป็นต้น

2. เทคนิคประสานพลังคำถาม

เทคนิคประสานพลังคำถามมีพื้นฐานจากการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ (JIGSAW) ของ Aronson (1997) และการใช้คำถามเพื่อพัฒนาการคิดขั้นสูงผ่านคำถามอเนกนัย (Divergent questions) ซึ่งเป็นคำถามที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีคำตอบแตกต่างกัน โดยมีคำแสดงคำถาม เช่น ทำไม อย่างไร เพราะเหตุใด ลักษณะคำถามมักเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็น การตั้งสมมติฐาน การวิเคราะห์ และการประเมิน ทำให้ผู้เรียนสามารถคิดได้อย่างอิสระเพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์ หรือสรุปข้อมูลเพื่อตอบคำถาม (Phornkul, 2014: 183; Dechakrup and Yindeesuk, 2018: 64)

ลักษณะของคำถามอเนกนัยสามารถทำให้ผู้เรียนตอบคำถามเกี่ยวกับวรรณคดีที่อ่านได้อย่างหลากหลาย เช่น ชุดคำถาม “ทำไม....., เพราะเหตุใด.....,จะส่งผลเป็นอย่างไร” ดังนั้น การใช้คำถามอเนกนัยจึงเป็นเทคนิคสำคัญที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีอิสระในการคิดและมีปฏิสัมพันธ์กับตัวบทวรรณคดี รวมถึงระหว่างเพื่อนในชั้นเรียนและผู้สอน

เทคนิคนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนสามารถตอบคำถามพัฒนาการคิดขั้นสูงเกี่ยวกับการวิเคราะห์วรรณคดีในประเด็นต่าง ๆ เช่น ลักษณะนิสัยของตัวละคร เหตุการณ์สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อตัวละคร และเชื่อมโยงข้อคิดมาสู่ชีวิตประจำวันได้

จากแนวคิดดังกล่าวผู้เขียนได้นำมาประยุกต์และออกแบบเป็นกิจกรรมการเรียนรู้วรรณคดีไทย ดังนี้

ตัวอย่างการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยเรื่อง หัวใจชายหนุ่ม โดยใช้เทคนิคประสานพลังคำถาม

1. ให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่ม 4 คนแบบละความสามารถ (เก่ง1:กลาง2:อ่อน1) จากนั้นผู้สอนนำเสนอเหตุการณ์สำคัญจากวรรณคดี แล้วให้ร่วมกันตอบคำถาม “ถูกหรือผิดพิชิตเนื้อเรื่อง” เพื่อเป็นการตรวจสอบความเข้าใจเนื้อเรื่อง

2. ผู้สอนนำเสนอกิจกรรม “ปริศนาตามหาหัวใจชายหนุ่ม” โดยกำหนดให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มเป็น “กลุ่มบ้านคำถาม (Q-HOME GROUP)” จากนั้นผู้สอนแจกซองคำถามที่มี 4 หมายเลข ประกอบด้วยสถานการณ์ที่ระบุคำถาม 4 ข้อความที่จะเปิดโอกาสให้สามารถตอบคำถามได้อย่างหลากหลาย เช่น

1. นักเรียนมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับ.....
2. เพราะเหตุใด.....
3. ถ้าหากนักเรียนเป็น.....(ตัวละคร)..... จะ.....(การกระทำ).....

4. ถ้าหากแก้ไขเรื่องได้ จะเปลี่ยนให้.....และส่งผลให้.....
ตารางแสดงตัวอย่างคำถามที่สามารถเลือกใช้ในการจัดการเรียนรู้

ชุดคำสำคัญ	ตัวอย่างคำถาม
1. นักเรียนมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับ.....	- นักเรียนมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการกระทำของประพันธ์, อุไร - นักเรียนมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับค่านิยมการแต่งงานแบบคลุมถุงชน
2. เพราะเหตุใด.....	- เพราะเหตุใดบ้างที่ประพันธ์ไม่ต้องการแต่งงานกับกิมเน้ย - เพราะเหตุใดการกระทำของอุไรจึงไม่ได้รับการยอมรับในยุคสมัยนั้น
3. ถ้าหากนักเรียนเป็น..... จะ.....(การกระทำ).....	- ถ้านักเรียนเป็นอุไรจะแก้ไขปัญหาวีริตของตนเองต่อไปอย่างไร - ถ้านักเรียนเป็นประเสริฐที่ได้รับจดหมายและกำลังอยู่ในสถานการณ์เดียวกันจะวางแผนรับมือกับปัญหาอย่างไร - ถ้านักเรียนเป็นประพันธ์จะเลือกตัดสินใจก่อนการแต่งงานครั้งใหม่อย่างไร
4. ถ้าหากแก้ไขเรื่องได้ จะเปลี่ยนให้.....และส่งผลให้.....	- ถ้าหากแก้ไขเรื่องได้ จะเปลี่ยนให้ประพันธ์แต่งงานกับกิมเน้ย และส่งผลให้เกิดปัญหาอย่างไร - ถ้าหากแก้ไขเรื่องได้ จะเปลี่ยนให้ประพันธ์กลับมาคืนดีกับแม่อุไร และส่งผลให้เกิดเหตุการณ์ในอนาคตอย่างไร - ถ้าหากแก้ไขเรื่องได้ จะเปลี่ยนให้แม่อุไรมีพฤติกรรมในเชิงบวกอะไรบ้าง และส่งผลให้เหตุการณ์ต่อไปเป็นอย่างไร

3. ให้ผู้เรียนแต่ละคนที่ได้คำถามหมายเลขเดียวกันมารวมกลุ่มใหม่เป็น “กลุ่มประสานพลัง (COLLAB GROUP)” จากนั้นให้สมาชิกแต่ละคนตอบคำถามที่เป็นของตนเองแล้วให้สมาชิกในกลุ่มร่วมกันพิจารณาความเหมาะสมของคำตอบ

4. สมาชิกแต่ละคนกลับมาที่กลุ่มบ้านคำถาม จากนั้นเสนอคำตอบแล้วแสดงความคิดเห็นร่วมกันว่าคำตอบใดเหมาะสมที่สุดก่อนที่จะสรุปเป็นคำตอบของกลุ่มตนเอง

ประเด็นที่ควรพิจารณา

1. การใช้คำถามเพื่อพัฒนาการคิด ผู้สอนต้องให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อเรื่องให้ถูกต้องก่อน ผู้สอนอาจใช้คำถามทดสอบตามความเหมาะสมของชั้นเรียน เช่น เกมทายปัญหา หรือใช้สื่ออื่น ๆ ประกอบเพิ่มเติม (แอปพลิเคชัน Kahoot! หรือ Quizzie สำหรับสร้างคำถามแบบเลือกตอบ และการสร้างคำถามไว้ใน Google form สำหรับแบบพิมพ์คำตอบ) เป็นต้น เมื่อต้องใช้คำถามพัฒนาการคิดขั้นสูง ผู้สอนอาจใช้เทคนิคการถามแบบสั้น ๆ หรือการให้เขียนคำตอบ

2. ผู้สอนสามารถเปลี่ยนแปลงกิจกรรมโดยใช้ชุดคำถามที่สอดคล้องกับเรื่องที่ต้องการ อย่างไรก็ตามคำถามที่กำหนดขึ้นควรเป็นคำถามระดับสูง นอกจากนี้ยังสามารถฝึกให้ผู้เรียนสามารถตั้งคำถามด้วยตนเองจากคำสำคัญที่กำหนดให้ได้อีกด้วย

3. เทคนิคแปรผันวรรณคดี

เทคนิคแปรผันวรรณคดีมีพื้นฐานจากวิธีการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์แบบ Examples of Change ของ F.E. Williams (1970) กล่าวคือ ผู้เรียนจะได้ฝึกคิดเปลี่ยนแปลงวิธีการ ปรับรูปแบบหรือหาวิธีทดแทนในแนวทางใหม่ซึ่งแปลกแตกต่างไปจากของเดิม

นอกจากนี้ยังประยุกต์จากแนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative learning) แบบกราฟฟิตี (Graffiti) ซึ่งผู้เรียนจะได้ระดมความคิดทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเพื่อตอบคำถามและบันทึกคำตอบลงบนกระดาษแผ่นใหญ่ตามเวลาที่กำหนด หลังจากนั้นจะเวียนกระดาษคำถามไปยังกลุ่มอื่น ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้ตอบคำถามร่วมกันจนครบทุกกลุ่ม จนกระทั่งกระดาษส่งกลับมายังกลุ่มแรกแล้ว จะมีการอ่านคำตอบและความคิดเห็นของทุกกลุ่มเพื่อสรุปเป็นคำตอบที่สมบูรณ์ที่สุด (Estes and Mint, 2016: 186)

เทคนิคนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความคิดสร้างสรรค์จากวรรณคดีและการประเมินความคิดสร้างสรรค์ของเพื่อนกลุ่มอื่น ๆ โดยผู้เรียนจะได้สิทธิในการสร้างสรรค์แก้ไขเรื่องใหม่โดยการปรับเปลี่ยนเหตุการณ์หรือฉากสำคัญที่มีผลกระทบต่อโครงเรื่อง ดังนั้นจึงเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความสามารถในการอ่านตีความร่วมกับการคิดสร้างสรรค์

จากแนวทางดังกล่าวผู้เขียนได้นำมาประยุกต์เป็นกิจกรรมการเรียนรู้วรรณคดีไทย ดังนี้

ตัวอย่างการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยเรื่อง ขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา โดยใช้เทคนิคแปรผันวรรณคดี

1. ให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่ม 5-6 คน จากนั้นแต่ละกลุ่มร่วมกันเขียนแผนผังโครงเรื่อง (Story map) เรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา สมาชิกในกลุ่มร่วมตรวจสอบความถูกต้อง

2. ให้สมาชิกแต่ละคนกลุ่มร่วมกันตอบคำถามในแบบวิเคราะห์ตัวละคร “หลากหลายความคิดพิณตัวละคร” โดยเป็นการวิเคราะห์พฤติกรรมด้านบวกและด้านลบของตัวละครสำคัญจากเรื่อง ได้แก่ “ขุนแผน ขุน

ช่าง นางวันทอง พลายงาม” จากนั้นร่วมกันแสดงความคิดเห็นว่า พฤติกรรมใดมีผลกระทบต่อเหตุการณ์สำคัญในแผนผังโครงเรื่อง

3. กำหนดให้แต่ละกลุ่มนำเสนอแนวทางที่จะอยากจะเปลี่ยนแปลงเหตุการณ์ในเรื่อง โดยแก้ไขลงในแผนผังโครงเรื่อง

4. สมาชิกแต่ละกลุ่มนำเสนอแผนผังโครงเรื่องที่แก้ไขใหม่ส่งต่อให้แต่ละกลุ่มหมุนเวียนกันประเมินในประเด็นต่อไปนี้

- นักเรียนคิดว่าเพราะเหตุใดนางวันทองจึงตัดสินใจเลือกไม่ได้
- หากคุณเป็นตัวละครในเรื่องจะตัดสินใจแบบในเรื่องที่แก้ไขใหม่หรือไม่
- นักเรียนคิดว่าเรื่องที่สร้างสรรค์ใหม่เหมาะสมหรือไม่ จงอธิบายประกอบ

5. สมาชิกแต่ละกลุ่มร่วมกันใช้ปากกาสีประจำกลุ่มตนเอง เขียนคำตอบลงในแผนผังโครงเรื่องของแต่ละกลุ่มส่งต่อกันจนครบ จากนั้นให้สมาชิกแต่ละกลุ่มที่เป็นเจ้าของชิ้นงานสรุปคำตอบที่ได้จากการประเมินเรื่องที่สร้างสรรค์ใหม่

ประเด็นที่ควรพิจารณา

1. การกำหนดประเด็นที่มีการแก้ไขเรื่อง ควรกำหนดเป็นเหตุการณ์สำคัญ หรือประเด็นที่สามารถเปลี่ยนทางเลือก การตัดสินใจของตัวละคร เพื่อให้ผู้เรียนได้พิจารณาว่าตัวละครใดมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงเนื้อเรื่องและนำไปสู่ตอนจบของเรื่องแบบใหม่ได้

2. การแก้ไขเรื่องใหม่ต้องเป็นไปในทางสร้างสรรค์ ครูอาจจะต้องเน้นย้ำเรื่องการแก้ไขเรื่องไม่ให้มีผลกระทบหรือสร้างภาพลบต่อตัวบทเดิม แต่เป็นการคิดนอกกรอบหรือคิดพิจารณาถึงความรู้สึกรักของตัวละครเชื่อมโยงกับประสบการณ์หรือความเข้าใจในชีวิตของตนเอง

3. การออกแบบการจัดการเรียนรู้ครั้งนี้เป็นการประยุกต์ใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบกราฟฟิตีมาเพียงบางขั้นตอน ไม่ได้นำมาใช้ในลักษณะของรูปแบบการสอนซึ่งมีขั้นตอนเฉพาะตามที่นักวิชาการแต่ละท่านได้นำเสนอไว้

บทสรุป

เทคนิคการสอนวรรณคดีไทยโดยประยุกต์ใช้แนวคิดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) แต่ละตัวอย่างที่นำเสนอข้างต้นประกอบด้วย เทคนิคคำสัมผัส เทคนิคประสานพลังคำถาม และเทคนิคแปรผันวรรณคดี แต่ละเทคนิคมีจุดเด่นและข้อจำกัดที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ผู้สอนควรเลือกใช้เทคนิคให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของตัวชี้วัด และสามารถประยุกต์เทคนิคให้เหมาะสมกับห้องเรียนที่มีสภาพแวดล้อมแตกต่างกันไป แต่วัตถุประสงค์สำคัญที่ควรจัดกิจกรรมให้บรรลุคือการพัฒนาทักษะภาษา ส่งเสริมกระบวนการคิด และเชื่อมโยงกับประสบการณ์ชีวิตของผู้เรียน เพื่อให้การเรียนรู้วรรณคดีไม่ใช่การอ่านหรือฟังเรื่องราวที่เป็นตัวอักษรจากในหนังสือเท่านั้น แต่สามารถกระตุ้นความสนใจและพัฒนาความคิดจากการลงมือปฏิบัติกิจกรรมและเกิดเจตคติที่ดีต่อวรรณคดีไทยอันเป็นการส่งเสริมทักษะสำคัญที่ผู้เรียนสามารถต่อยอด และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

References

- Abhinantaporn, N. (2012). "Thai Literature: How to make Learning Process." in ACADEMIC JOURNAL, 15 (2): 3-11. (in Thai)
- Bureau of Academic Affairs and Educational Standards. (2006). Approach to Literature Reading Book 4. Bangkok: Thai Language Institute Office of the Basic Education Commission. (in Thai)
- Dechakhup, P. and Yindeesuk, P. (2018). Collaborative Active Learning and PLC for Development. Bangkok: Chulalongkorn University press. (in Thai)
- Jitjamnong, D. (2013). Introduction to Literary Criticism. Bangkok: Praphansarn. (in Thai)
- Khaemmani, T. (2014). Science of Teaching Pedagogy. Xrd ed. Bangkok: Chulalongkorn University press. (in Thai)
- Khaengkhan, P. and Krataitong, C. (2010). Module 2 Thai Language Learning Management for Developing Thinking Process in Junior High School. in Thai Language Training manual in Junior High School, 55-115. Bangkok: Faculty of Education Chulalongkorn University. (In Thai)
- Khaengkhan, P. and Utamang, S. (2012). Module 2 Methodology of Literature Learning Management. in Thai Language Training manual in Senior High School, 14-35. Bangkok: Faculty of Education Chulalongkorn University. (In Thai)
- Mosikarat, D. (2005). Teaching Literature in Junior High School. in Course Material Teaching Thai , 507-557. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University press. (in Thai)
- Phornkul, C. (2014). Teaching the Thinking Process: Theory and Adoption. 3rd ed. Bangkok: Chulalongkorn University press. (in Thai)
- Phornkul, C. (2018). Knowledge Creation by Instructor: A Case study of Integration Teaching. Bangkok: Chulalongkorn University press. (in Thai)
- Prutthikul, S. (2012). "Quality of Students Derived Form Active Learning Process." in JOURNAL OF EDUCATIONAL ADMINISTRATION BURAPHA UNIVERSITY, 6 (2): 1-13. (in Thai)
- Raksamani, K. (1994). Colors of Literature: A Series of Life Critique. Bangkok: Dokya. (in Thai)
- Saengtaksin, Y. (2016). Single Mother in Thai Literature. Bangkok: Office of the Basic Education Commission. (in Thai)
- Sajjaphan, R. (2017). General Knowledge of the Thai Language: Thai Literature. 7th ed. Bangkok: Ramkhamhaeng University press. (in Thai)

Susawraj, P. (2013). Thinking Development. 5th ed. Bangkok: Technic Printing. (in Thai)
Sutthirat, C. (2010). Questioning Technique for Thinking Development. Nonthaburi: Sahamitr
printing & Publishing. (in Thai)

ภาษาอังกฤษ

Aronson, E., & Patnoe, S. (1997). Cooperation in the classroom: The jigsaw method. New
York: Longman.
Bloom, B S. (1956). Taxonomy of Educational Objectives, the classification of educational
goals – Handbook I: Cognitive Domain. New York: McKay.
Bonwell, C. C., & Eison, J. A. (1991). Active Learning: Creative Excitement in the Classroom.
Washington, D.C.: The George Washington University.
Thomas H. Estes and Susan L. Mintz. (2016). Instruction: A Models Approach. 7th ed. USA.:
Pearson Education, Inc.
William, F.E. (1970). Classroom Ideas for Encouraging Thinking and Feeling. New York: D.O.K.
Publishing. Co.